

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: En flygtig Bemærkning betræffende en Enkelthed i Don Juan I-II

Citation: Kierkegaard, Søren: "En flygtig Bemærkning betræffende en Enkelthed i Don Juan I-II", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 14*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2010 , s. 15147. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-dj-txt-shoot-ideffb6116-5d6b-462e-bb0b-77dc0fac38ee.pdf> (tilgået 03. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 14

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

* En flygtig Bemærkning betræffende en Enkelthed i Don Juan

Mozarts Don Juaner atter bragt paa Scenen; i Forhold til meget andet Opvarmet, Forfinet og Unærende har Theatret i denne Opera, som det hedder i Husholdnings sproget, et godt Saltmadsstykke, man længe kan have godt af, og Publikum glædes allerede ved at vide, at den kan gives, selv om den opførtes sjeldnere. – Bladene have allerede voteret, betræffende Opførelsen i det Hele og i det Enkelte, jeg skal ikke fordriste mig til at have nogen Mening saa hurtig, end ikke om Bladenes Vurderingsforretning. Det er en skøn gammel Regel af afdøde Socrates, at slutte beskedent fra det Lidet, man forstaaer af en Ting, til det Meget, man ikke forstaaer; Theaterkritiken i Bladene paabyder mig altid den yderste Beskedenhed og en asketisk Afholdenhed fra enhver Slutning.

Om Hr. Hansens Præstation er der sagt Meget med universel Algyldighed og en beundringsværdig Færdighed, der strax er færdig. Jeg fordrister mig ikke til at have en saa almindelig Dom strax færdig. Derimod er der et enkelt Punkt, paa hvilket jeg er bleven opmærksom, hvorved jeg et Øieblik ønsker at dvæle, udbedende mig en Læsers Interesse; thi jeg ønsker ikke at sinke Nogen, der har Hastværk, eller at spille Forretningsmænd deres Tid. Jeg dvæler saa meget hellere ved denne Enkelthed, som jeg anseer den ikke for et Glandspunkt i Hr. H.s Opfattelse og Gjengivelse, hvorom jeg i Almindelighed ingen Mening har, men for et Glandspunkt, hvad enten saa denne Skuespiller overalt præsterer ligesaa meget (hvilket jo ikke kan fordunkle en Enkeltheds ægte Glands) eller han paa andre Steder præsterer mindre (hvilket jo kun kunde i relativ Forstand gjøre Glandspunktet mere iøjnefaldende). Dette Punkt er Duetten med Zerline i 1ste Act, hvor man, hvis man ellers maaskee har en anden Mening om Recitativernes Betydning for Opførelsen paa vor Scene, maa ansee disse for en absolut Gevinst.

Af en Sanger fordres der først Stemme, saa fordres der Foredrag, hvilket er Enheden af Stemme og Stemning, og noget Andet end Stemmens Bøielighed i Coloraturer og Løb, da det som Mulighed er den gjensidige Commensurabilitet, og som Virkelighed Stemmens og Stemningens Samlyden i Foredraget; endeligen fordres der af den dramatiske Sanger, at Stemningen er den rette i Forhold til Situation og poetisk Individualitet. Naar Sangeren har Stemme og sætter Stemning til, saa er han kunstnerisk i Lidenskab; er han tillige Skuespiller, vil han ved Mimik endog kunne omfatte Modsætninger paa een Gang. Jo mere han selv er reflecteret og øvet i at tumle Stemmen paa Stemningens Pianoforte, desto flere Combinationer vil han raade over og saaledes kunne gjøre Componistens Fordringer Fyldest, naturligvis naar Componistens Værk veed at gjøre Fordringer til Sangerens Foredrag, og ikke hører til de ufordragelige og uforedragelige Operaer. Er han mindre reflecteret, vil han i Stemning og Karakter ikke have saa stort Omfang; men Eet bliver der tilbage: al Stemnings universellere Grund, at kunne sætte Phantasi til Stemmen, at kunne synge med Phantasi. Et saadant Foredrag er det, jeg har beundret hos Hr. H. paa det omtalte Punkt.

Til Duetten med Zerline gjør man uvilkaarligt store Fordringer. Den første Scene med Anna er for stormende, til at man ret kan tage Kjende paa Don Juan; men her er Alt lagt i Orden, Omgivelsen fjernet, Opmærksomheden spændt paa, hvorledes han nu vil bære sig ad i sit første Anløb, og man tænker: her skal vi faae at see, om Don Juan er en Laps, en Vindbeutel (hvad et Menneske bliver, naar han vil være en Don Juan), der i Leporello har en godtroende Trompeter og i Mozart en afmægtig Troubadour, eller han er hin Navnkundige og hin Navnkundiges berømteste Værk. Componisten præsterer Præstanda. Accompanementet er indyndende og overtalende, som Bækkens rislende Gjentagelse, saaledes vender det bedaarende tilbage, idet Orchestret skjætter sig selv og bliver ved og kan ikke blive færdigt; det virker hendrømmende, men dog indtagende, som Blomsterduft virker bedøvende; det fører bort i det Uendelige, ikke med Lystens Energi, men med den stille Higen. Mozart veed nok, hvad han gjør, og en Zerline skjønnes ikke at have Individualitets-Forudsætninger, der betinge en anden Opfattelse som f. Ex. den stærkeste Opflammen af Lidenskab i et Fælledsskab af Lyst, hvor qvindelig Begjær i Energi og i at vove næsten hamler op med Juans Naturmagt; eller en qvindelig Fortabelse i Juan, i hvilken der hengives en uendelig qvindelig Rigdom; eller en beseiret Modstand, der synker med Stolthed; eller hin ædle Eenfold, der bedrages; eller hin ophøjede Renhed, der besmittes; eller hin ydmyge Inderlighed, der een Gang krænket, er krænket for Livstid; eller hin dybe Godtroenhed, der, skuffet, er skuffet for evigt; eller Uendelighedens hellige Lidenskab, der vildledes i Fortabelse; eller qvindelig Dumdristighed, der gaaer i Lyset osv. Zerlines Forførelse er et stille Bryllup, der gaaer af uden al Ophævelse. Væsenligen gaaer den saaledes til: hun veed ikke, hvordan det var, men saa var det, og saa var hun forført¹; og Resultatet af Zerlines yderste Anstrængelse i Forstands-Øvelse er dette: man kan ikke forklare det. Med Hensyn til Opfattelsen af Zerline er dette af stor Vigtighed. Det var derfor en Feil af en ellers fortjenstfuld Skuespillerinde, Md.Kragh, at synge den Replik: »nei! jeg vil ikke«, med et stærkt Udtryk, som var der en Beslutning, der gjærede i Zerline. Langtfra. Hun er fortunlet, ør i Hovedet, underlig om Hjertet strax fra Begyndelsen. Giver man hende Tanke paa dette Punct, saa er hele Operaen forfeilet². De følgende Ord: »Mazettos Sjæl vil bløde«, gjælder det Samme om. Har denne Sympathi Art, saa gaaer det Hele ikke an. Repliken maa derfor ikke betyde mere og ikke synges anderledes, end at den staaer au niveau med uvilkaarlige Gestikulationer, som f. Ex. at holde i Forklædet, at støde Don Juans

Omfavnelse fra sig. Dette netop gjør hende skøn og elskelig, hendes Forhold til Mazetto rigtigt. I Ariens »batti, batti« at høre et Forsoningsværk, er pure Misforstaaelse. Hun er endnu ikke ganske ved sin Smule Besindelse, der altid kan strække rigelig til i Mazettos Husholdning, men ikke i Don Juans Snare; hun seer, at Mazetto er vred, saa er der jo ikke Andet for, saa maa hun til at snakke godt for sig hos ham og for sig selv; thi hvad det Hele var, er ikke blevet hende klart, og hendes Uskyldighed er i hendes Uskyldighed hende aldeles utvivlsom. I denne Naivitet maa hun holdes; hun kan end ikke rigtig blive klog paa Mazetto, at han kan blive saa vred. Forsoningen maa derfor heller ingen Karakter have, som var hun nu frelst. Ingenlunde, saasnart hun seer Don Juan, saa begynder det igjen, og saa maa hun igjen hen og klynke lidt for Mazetto, og saa trøster hun ham, og saa troer hun selv tilsidst, at det er Don Juan og Mazetto, der ere blevne Uvenner, Gud veed hvorover, og hun den, som skal snakke dem tilfreds. Lad et Par Aar være forløbne, og tag saa ud og besøg Mad. Mazetto; Du vil finde Zerline væsenligen uforandret. Som hun gaaer og leger med i Operaen, saa gaaer hun nu og vimser i sit Hus, nydelig, allerkjæreste osv. Vilde Du sige til hende: »men hvordan var det dog med denne hersens Don Juan«, saa vil hun svare: »ja, det var besynderligt, en besynderlig Bryllupsdag, saadan et Hurlumhei, og jeg maatte være paa Færde allevegne, snart var det Mazetto, som knurrede, snart Don Juan, der vilde tale med mig, og det er vistnok, at havde jeg ikke været, saa havde de slaaet hinanden ihjel«. Saaledes maa hun holdes, for at være klar i qvindelig Differens fra Anna og Elvira. Anna er forholdsvis langt mindre skyldig end Zerline. Hun har forvexlet Juan med Ottavio, videre ikke. Men fordi hun er væsenlig udviklet, er dette nok til at forstyrre hende maaskee hele hendes Liv. Hun fortier det saa længe som muligt, og saa raser hun af Hævn. Men Zerline er ufortrøden, gaaer frisk væk baade til Dands med Don Juan og til Skrifte hos Mazetto, det er altsammen noget underligt Noget, og hver af Dhrr. Interessentere god nok til sin Tid. Hun er med allevegne, hun føler sig, at hun er i Selskab med de fornemme Damer og ligesaa vigtig som nogen af de Andre, hun er med at fange Don Juan, ikke fordi han har forført hende, men fordi han har slaaet Mazetto (det er tydeligt, at hun confunderer det Physiske og det Moralske), og finder derfor Leporello lige saa skyldig, fordi han ogsaa har slaaet Mazetto, hendes egen lille Mazetto, som hun holder saa meget af, og som de Andre ere slemme imod. – Elvira er en gigantisk qvindelig Figur ved med absolut Lidenskab at fatte, hvad det vil sige at være forført. Hun vil ikke frelse en Smule Ære ud af Verden, hun vil standse Don Juan, naturligvis med den Reservation, at, hvis Don Juan vil blive hende tro, saa opgiver hun Missionens omvandrende Forretning – men saa er han jo ogsaa standset. Det er ægte qvindeligt, en ypperlig Opfindelse. Dog er hun paa en Maade i sin Mission außer sich, som Kvinde betragtet, og derfor maa der ganske consequent falde et comisk Lys over hende. Jeg tænker ikke paa hin dybe tragiske Situation i anden Act, hvor hun tager Leporello for Don Juan, hvorom en Forfatter har sagt, at det næsten er grusomt, men paa noget Andet. Hun er selv forført, og nu vil hun frelse Andre, uden at betænke, at til et saadant Foretagende hører der Forstudier og flere Examina, hvorved man erhverver Duelighed til at sætte sig ind i Andre. Det kan hun slet ikke. Derfor kan hun heller ikke gjøre sig forstaaelig for Zerline. Her bliver Elvira comisk. Hun overfører hele sin Pathos paa Zerline, og am Ende kan da Zerline bedre forstaae Don Juan end fatte Elvira. En Skuespillerinde, der fremstiller Zerline, burde derfor ikke, som i gamle Dage Stykket gaves, blive forfærdet, greben af Angst ved Elviras Tale; det er meget for meget. Hun skal blive forundret ved denne ny Overraskelse, og saaledes forundret, at en god Tilskuer næsten smiler ad Situationen, medens han fatter det Tragiske i Elvira.

1. Derfor vilde Leporello og Zerline ypperligt kunne tale sammen, naar han vilde sige til hende betræffende Don Juan, hvad han i gamle Dage sagde til Elvira, og hvad der oprørte hende allermest: »ja! oh ja! det er saa besynderligt, for ligesom man er, saa er man borte.« Og saa vilde Zerline sige: »ja er det ikke det, jeg siger, man veed slet ikke, hvorledes det gaaer til.«
(tilbage)
2. Anlæget er i saa Fald altereret: Det Dybsindige og Græske, at Don Juan snubler over et Halmstraa, over en lille Zerline, medens han falder for ganske andre Kræfter. Totalvirkningen og Totaleenheden forstyrres. Annas Lidenskab, Mordet paa Commandanten, Gjensynet med Elvira, Alt er Don Juan imod; han er ifærd med at standses og første Gang i sit Liv tager han efter Veiret. Alt dette er skeet saa tidligt, i de to første Scener, saa Operaen endnu er i sin Begyndelse. Hvorledes skal nu den Forførelse være, der foregaaer i Stykket? Eet af To: enten en saa vanskelig og farefuld, at Spændingens Icitament hidser hans yderste Lyst og yderste Kraft (hvilket dog vil svække Virkningen og svækkes ved Virkningen af Anna og Elvira), eller en ubetydelig lille elskværdig Bondepige med Natur-Skjelmeri og Barnlighed, en Kvinde-Formation, som kun approximatorisk findes i Norden, og for hvilken den katholske Kirke har en blandet Kategori. Don Juan er da vel i sit Element, men Virkningen af de Øvrige i Stykket ikke svækket. Dette er Mozarts Mening, og i denne Mening har Stykket sin skønne Enhed, Mozart sin lykkelige Opgave. Don Juan og Zerline forholde sig umiddelbart til hinanden som

Naturmagt til Naturbestemmelse, et rent musikalsk Forhold.
(tilbage)

(Sluttes imorgen.)